

มานุษยวิทยา, การข่มขืน และความรุนแรงทางเพศ Anthropology of Rape and Sexual Violence

ข้อถกเถียงเรื่องการข่มขืนในโลกปัจจุบัน

ในการประชุมของนักมานุษยวิทยาสายสตรีนิยมที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ในปี 2005 มีการถกเถียงเรื่องความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและแอฟริกาใต้ ซึ่งต้องการให้วงวิชาการนำประเด็นเรื่องนี้มาเป็นหัวข้อย่อยในการประชุมของสมาคมมานุษยวิทยาอเมริกันในปี 2006 (McChesney & Singleton, 2010) เมื่อมีการประชุมเกิดขึ้น มีนักมานุษยวิทยาส่งบทความมาทั้งสิ้น 10 เรื่อง โดยนำเสนอปัญหาความรุนแรงทางเพศที่พบในเอเชีย แอฟริกาใต้ สหรัฐอเมริกา และยุโรปมานำเสนอ และชี้ให้เห็นปัญหาที่ซ่อนเร้นและไม่ถูกเปิดเผยเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศที่พบได้ในหลายสังคม ด้วยวิธีการศึกษาจากภาคสนามและประสบการณ์ของผู้ที่ถูกระงับทางเพศ เป็นองค์ความรู้ที่เผยให้เห็นความรุนแรงที่ใกล้ตัวและพบเจอในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น ในปี 2009 ในประเทศคองโกมีรายงานว่าพบผู้หญิง เด็ก และผู้ชาย ถูกข่มขืนจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ปัญหานี้องค์การอนามัยโลกเคยออกมาประกาศว่าความรุนแรงทางเพศที่เพิ่มขึ้นทั่วโลกคือการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นความรุนแรงที่พบเห็นมากขึ้นในสังคมโลกปัจจุบัน

ความหมายของ “ความรุนแรงทางเพศ” ในมุมมองทางมานุษยวิทยาเป็นเรื่องที่คลุมเครือ เพราะการศึกษาที่ผ่านมา นักมานุษยวิทยามีได้สนใจเก็บข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดจากกิจกรรมทางเพศ ความสนใจในประเด็นนี้จึงเริ่มต้นอย่างจริงจังจากกลุ่มนักมานุษยวิทยาแนวสตรีนิยมที่พยายามนำประสบการณ์ของผู้หญิงที่เคยถูกระงับทางเพศหรือถูกข่มขืน รวมทั้งประสบการณ์ของผู้ที่ใช้ความรุนแรงทางเพศมาอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยความขัดแย้ง เจตนาธรรมณ์ในระยะแรกก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าการศึกษาความรุนแรงทางเพศจากข้อมูลภาคสนามมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้มองไม่เห็นประสบการณ์ของผู้ที่กระทำและถูกระงับทางเพศ ความรู้กระแสหลักในเวลานั้นจะมาจากคำอธิบายทางการแพทย์ จิตเวชศาสตร์ นิติศาสตร์ อาชญาวิทยา และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ซึ่งชี้ว่าความรู้เรื่องการข่มขืนในฐานะเป็น “ปัญหาความผิดปกติทางจิต” ผู้กระทำการข่มขืนจึงถูกตีตราและถูกประณามเป็น “ผู้ป่วยทางจิต” ซึ่งจิตแพทย์ลงความเห็นว่าคนเหล่านี้มักจะมี ความบกพร่องและมีปมด้อยในการแสดงความเป็นชาย (Albin, 1977) ขณะที่นักธรรมชาติวิทยามองว่าการข่มขืนเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเพศผู้ ซึ่งใช้การข่มขืนเพศเมียเพื่อปลดปล่อยความกำหนัดตามธรรมชาติ (Travis, 2003)

การศึกษาของ Brownmiller (1975) อธิบายว่าการข่มขืนถูกมองในฐานะเป็นความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิงซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างอำนาจแบบปิตาธิปไตย การใช้กำลังของผู้ชายจึงกลายเป็นบรรทัดฐานที่สังคมมองเป็นเรื่องปกติ ขณะที่ผู้หญิงถูกขัดเกลาให้อยู่ใน

ระเบียบและสภาพอ่อนหวาน ในขณะที่นักสตรีนิยมมองว่าการข่มขืนและความรุนแรงต่อผู้หญิง มักจะเกิดจากผู้ชายที่อยู่ใกล้ตัวผู้หญิง (Sanday, 1996) จากข้อสังเกตเหล่านี้ทำให้การศึกษา ความรุนแรงทางเพศเปลี่ยนจากการมองในเชิงปัญหาทางจิตและสัญชาตญาณตามธรรมชาติ ไปสู่การอธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชายที่สังคมสร้าง บรรทัดฐานไว้ การศึกษาของ Sanday (1981) ตั้งข้อสังเกตว่าในแต่ละสังคม รูปแบบและ ความถี่ของการข่มขืนแตกต่างกันไป นำไปสู่คำถามที่ว่าทำไมบางสังคมจึงพบเห็นการข่มขืนได้ มากกว่าบางสังคม Sanday (1981) พยายามเสนอว่าในสังคมที่ส่งเสริมบทบาทของผู้หญิง โดยให้อำนาจแก่ผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ จะไม่ค่อยพบการข่มขืนมากนักเมื่อเทียบกับสังคมที่ ผู้หญิงมีอำนาจน้อยกว่าผู้ชาย ข้อสันนิษฐานนี้อาจบ่งบอกว่ายิ่งผู้ชายมีอำนาจมากเท่าใด ยิ่งทำ ให้การใช้ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงจะเพิ่มมากขึ้น เช่น ในสังคมอเมริกันที่ผู้ชายมีอำนาจ ทางสังคม ทำให้วัยรุ่นชายใช้ร่างกายของผู้หญิงเป็นที่ระบายความรู้สึกทางเพศและตอกย้ำ อัตลักษณ์ความเป็นชายที่แข็งแกร่ง (Sanday, 1990)

อย่างไรก็ตามคำอธิบายข้างต้นอาจเป็นกระบวนทัศน์ที่ใช้บรรทัดฐานของตะวันตกมา ตัดสิน หากศึกษาประสบการณ์ของผู้หญิงชายในสังคมอื่น สิ่งที่ถูกมองว่าเป็นการข่มขืนอาจทับ ซ้อนอยู่กับวิธีปฏิบัติทางสังคมแบบอื่นๆ เช่น การลักลอบมีชู้ การหลบหนีของคูรักรุ่นสาว และ การจุดหญิงสาวไปเป็นภรรยา วิธีปฏิบัติทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางเพศเหล่านี้ จำเป็นต้องมองจากบริบทที่พบในสังคมแต่ละแห่ง (Shadle, 2008) การศึกษาของ Helliwell (2000) ชี้ว่าวิธีคิดแบบตะวันตกทำให้การข่มขืนกลายเป็นสิ่งที่เหมือนกันทุกสังคม โดยมองข้ามเงื่อนไขในการแสดงออกและการกระทำต่อร่างกายที่ซับซ้อน เมื่อขาดแคลนความรู้ ทางสังคมและวัฒนธรรมต่อประเด็นการข่มขืน ทำให้สมาคมมานุษยวิทยาอเมริกันนำมาเป็น ประเด็นเพื่อถกเถียง ซึ่งนอกจากจะมีหัวข้อย่อยในปี 2006 แล้ว ยังมีการจัดประชุมในปี 2007 ในหัวข้อ Beyond the Dominance of Rape: Epistemologies of Sexual Violence และหนังสือของ Veena Das (2007) เรื่อง Life and Words: Violence and the Descent into the Ordinary ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้นักมานุษยวิทยาหันมาศึกษาประเด็นนี้ อย่างจริงจังและไม่ควรมองข้ามอีกต่อไป

คำอธิบายเกี่ยวกับการข่มขืนและความรุนแรงทางเพศจากมุมมองมานุษยวิทยา พยายาม ทำความเข้าใจเงื่อนไขและบริบทสังคมที่ทำให้การข่มขืนถูกให้ความหมายผ่านวาทกรรม การ กำหนดนโยบาย การควบคุมลงโทษและการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ นักมานุษยวิทยาต้องการศึกษาว่ามีตีความรุนแรงทางเพศเกี่ยวข้องอย่างไรกับความสัมพันธ์เชิง อำนาจและการสร้างกฎระเบียบโดยรัฐ ตัวอย่างการศึกษาของ Judi Singleton (2008) เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศในแอฟริกาใต้ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและระบบ กฎหมายซึ่งหันมาสนใจประสบการณ์ของผู้หญิง ปัญหาชนชั้น ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ซึ่ง สาธารณชนกำลังพุ่งเป้าไปที่ปัญหาการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ปัญหาที่ สะท้อนความตื่นตัวเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและบทบาทของรัฐที่ต้องเข้ามารับผิดชอบและ

คุ้มครองพลเมืองให้ปลอดภัยจากความรุนแรงทุกรูปแบบ ขณะเดียวกัน ก็มีความพยายามของชุมชนที่จะปกป้องและปกป้องผู้ที่ถูกระงับทางเพศ เพื่อมิให้คนเหล่านั้นได้รับความอับอายและเสียชื่อเสียง ความไม่ลงรอยระหว่างกฎหมายและขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นคือสิ่งที่ทำให้การใช้ความรุนแรงทางเพศถูกให้ความหมายอย่างซับซ้อน ดังนั้น นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาความรุนแรงทางเพศจึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทสังคมที่เกี่ยวข้องกับสถานะของผู้หญิง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความขัดแย้งทางสังคม และมิติของการใช้ความรุนแรง

บริบทของการข่มขืนและความรุนแรงทางเพศ

ในยุคอาณานิคม ชาวผิวขาวจากตะวันตกยังยึดติดอยู่กับความแตกต่างทางเชื้อชาติและมองคนท้องถิ่นต่ำต้อยและป่าเถื่อน เช่น ผู้ชายผิวดำในหมู่เกาะโซโลมอนถูกมองว่าเป็นมนุษย์ที่ป่าเถื่อนดุร้าย ชาวตะวันตกที่เข้าไปปกครองชาวเกาะแห่งนี้จึงออกกฎหมายคุ้มครองผู้หญิงผิวขาว โดยบัญญัติบทลงโทษว่าถ้าผู้หญิงผิวขาวถูกผู้ชายผิวดำข่มขืน ชายผู้นั้นจะถูกนำตัวมาประหารหรือเฆี่ยนตี เมื่อเปรียบเทียบกับการทำผิดของผู้ชายผิวขาวในกรณีเดียวกันจะพบว่าการลงโทษจะต่างกันมาก ซึ่งกฎหมายระบุว่าถ้าผู้ชายผิวขาวข่มขืนหญิงผิวดำ จะต้องดำเนินการไต่สวนหาความจริงก่อนจะมีการลงโทษ ความลำเอียงในกฎหมายนี้สะท้อนว่าชาวตะวันตกมีอคติทางเชื้อชาติ และตีตราผู้ชายผิวดำว่าเป็นคนชั่วร้ายทางสังคม (Boutilier, 1984; Stoler, 1991) วรรณกรรมเรื่องการข่มขืนในฐานะเป็นความผิดทางกฎหมายและความรุนแรงทางเพศจึงสัมพันธ์กับอำนาจของชาวตะวันตก ที่มองเชื้อชาติอื่นด้อยกว่าตนและผลักดันให้ผู้ชายชาวพื้นเมืองกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเหี้ยมโหด ส่วนการศึกษาของ Kolsky (2010) ชี้ว่าลัทธิอาณานิคมของตะวันตกทำให้การข่มขืนกลายเป็นการทำคามผิดที่สันคลอนอำนาจของคนผิวขาว เช่น ในประเทศอินเดีย ชาวอังกฤษพยายามควบคุมร่างกายของผู้หญิงด้วยการออกกฎหมายเกี่ยวกับการข่มขืน ซึ่งทำให้ผู้หญิงชาวอินเดียตกเป็นผู้ได้รับความอับอายในการเปิดเผยตัวต่อสาธารณะ

การศึกษาของ Singleton (2008) อธิบายให้เห็นว่าสังคมแอฟริกาใต้หลังผ่านพ้นการต่อสู้ระหว่างคนผิวดำและคนผิวขาว บรรยากาศทางสังคมให้ความสนใจกับการสร้างความปรองดองและการแสวงหาความจริง มีความพยายามที่จะนำอาชญากรที่เคยทำร้ายมนุษย์มาเปิดเผยและสารภาพ พร้อมทั้งส่งตัวคนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย เจื่อนไซดังกล่าวทำให้ผู้ที่ก่อความรุนแรงทุกรูปแบบถูกจับตาจากสาธารณะอย่างเข้มงวด บรรยากาศสังคมจะเต็มไปด้วยการไต่สวนและการกดดันให้คนทำผิดได้รับโทษ ประกอบกับการเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนจากเวทีนานาชาติ ส่งผลให้ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนและถูกระงับความรุนแรงทางเพศออกมาพูดถึงปัญหาเหล่านี้ และส่งเสริมให้ผู้หญิงมีสิทธิที่จะปกป้องและดูแลชีวิตของตัวเอง ความพยายามดังกล่าวอาจทำให้เรื่องราวที่เจ็บปวดของผู้หญิงถูกเปิดเผยต่อสาธารณะ ซึ่งอาจเป็นการตอกย้ำความรู้สึกอับอายที่เคยถูกข่มขืน การออกมาเปิดเผยเรื่องดังกล่าวอาจทำให้ผู้หญิงเผชิญหน้ากับการถูกตีตราทางสังคมหรือถูกปฏิเสธจากชุมชน ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงชน

เผ่าซูลูที่เคยถูกข่มขืนจะถูกดูหมิ่นเหยียดหยามจากคนรอบข้าง ดังนั้น การทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกข่มขืนจำเป็นต้องตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปิดเผยและปกปิดเรื่องราวเกี่ยวกับการข่มขืน

การศึกษาของ McChesney (2007) พบว่าในสังคมของชาวโอปี ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองในสหรัฐอเมริกา พวกเขาต้องการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กหญิงเป็นประสบการณ์ที่เด็กไม่สามารถเข้าใจได้ว่าอะไรคือความรุนแรง เมื่อเด็กผู้หญิงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พวกเขาจะรู้สึกสับสนว่าประสบการณ์ดังกล่าวจะถูกนิยามอย่างไร ความรู้สึกผิด ความทุกข์ใจ และความอับอายที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อผู้หญิงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ คือการตระหนักรู้จากคำบอกเล่าที่สังคมได้สร้างความหมายให้กับความรุนแรงทางเพศ ซึ่งเป็น “ความเจ็บปวดเชิงโครงสร้าง” (formative trauma) สิ่งนี้คือเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการให้ความหมายเกี่ยวกับการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงทางเพศ McChesney เชื่อว่าความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นกับเด็กสะท้อนความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติทางเพศ นั่นคือผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือกว่าเด็ก ซึ่งถือเป็นการบ่อนทำลายความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกันและยังทำให้การเติบโตทางสังคมของบุคคลมีความทุกข์ทรมาน ในสังคมของชนเผ่าโอปี ผู้หญิงจะมีหน้าที่ในครัวเรือนและทำเครื่องปั้นดินเผา ผู้หญิงที่เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศในวัยเด็กจะใช้การปั้นหม้อเป็นวิธีการเยียวยาจิตใจเพื่อให้รู้สึกว่ามีชีวิตยังมีค่า เสมือนการปั้นหม้อขึ้นมาเป็นของที่ใช้ประโยชน์ในครัวเรือน การปั้นหม้อจึงสร้างตัวตนทางสังคมให้กับผู้หญิงและเป็นการปลดปล่อยความทุกข์ทรมานที่อยู่ในใจ

ในการศึกษาของ Zraly (2010) พบว่าในสังคมของรวันดา ผู้หญิงที่เคยถูกข่มขืนจากเหตุการณ์นองเลือดและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในปี 1994 ล้วนเผชิญหน้ากับความไม่มั่นคงในชีวิต ผู้หญิงเหล่านี้มีชีวิตร่วมอยู่กับชุมชนที่พยายามสอบสวนการข่มขืน โดยมีระบบตรวจสอบที่เรียกว่า gacaca ซึ่งต้องการค้นหาผู้ที่ทำความผิดในช่วงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ระบบดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากสามารถนำความยุติธรรมมาให้ชุมชน เมื่อสภาพของชาวบ้านในนาม gacaca นำผู้หญิงมาสอบสวนเพื่อค้นหาความจริง ผู้หญิงเหล่านี้ก็กลับได้รับความรู้สึกเจ็บปวดและปราศจากความปลอดภัยในชีวิต หน่วยงานของรัฐที่พยายามสอบสวนผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทางเพศในช่วงที่มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้สร้างบรรยากาศทางสังคมที่ผู้หญิงรู้สึกหวาดกลัวต่อการถูกเปิดเผยเรื่องที่น่าอับอาย (Brouneus, 2008) หน่วยงานของรัฐจึงเป็นกลไกที่สร้างความรุนแรงซึ่งในเจตนาที่จะลงโทษคนทำผิดกลับทำให้ชีวิตของผู้หญิงพบกับความบอบช้ำ (Zraly, 2010)

การศึกษาของ Haney (2010) พบว่าการล่วงละเมิดทางเพศในเด็กหญิงที่อยู่ในชุมชนของชนชั้นแรงงานในรัฐแท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกาจะถูกอธิบายว่าเด็กหญิงยังไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่ยังขาดการหยั่งรู้เรื่องกฎระเบียบและการจัดการที่เป็นระบบ ความเป็นเด็กจึงถูกมองเป็นสถานะได้ระเบียบและอันตราย ร่างกายของเด็กจึงกลายเป็นเป้าหมายในการกระทำทางเพศโดยผู้ใหญ่ เด็กที่ถูกกระทำทางเพศจะค่อย ๆ เรียนรู้

และทำความเข้าใจคำอธิบายทางสังคมว่าการกระทำทางเพศที่เกิดขึ้นนั้นคือการทำให้เกิดความเสียหายและเป็นความรุนแรงภายใต้ระบอบอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ Haney ได้นำความคิดเรื่องโครงสร้างอำนาจของฟูโกต์มาเป็นการอภิปรายเพื่อชี้ว่าความเหลื่อมล้ำทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมถูกเรียนรู้ให้เป็นประสบการณ์ของผู้หญิงและเด็กที่ถูกละเมิดทางเพศอย่างไร ซึ่งเสมือนเป็นการตอบสนองการสร้างตัวตนของเพศภาวะที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

การคิดใหม่เกี่ยวกับเพศภาวะและความรุนแรงทางเพศ

McChesney and Singleton (2010) และ Adelman (2004) ตั้งข้อสังเกตว่าการใช้ความรุนแรงทางเพศอาจสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและบทบาทของการทำงานที่ช่วยเหลือคนที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนและถูกล่วงละเมิดทางเพศอาจถูกใช้เป็นเหยื่อเพื่อผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมทางสังคม เห็นได้จากวาทกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นกับการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งมักจะนำเรื่องราวของเด็กที่ถูกล่วงละเมิดหรือผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมาตอกย้ำการใช้อำนาจของผู้ชาย ตัวตนของผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นในกรณีนี้จะถูกอธิบายในลักษณะของผู้เสียเปรียบ ผู้อ่อนแอ และผู้ที่ไร้อำนาจหลาย ๆ ครั้ง คำอธิบายเกี่ยวกับการเป็นผู้หญิงมักจะผลิตซ้ำสถานะคู่ตรงข้ามกับผู้ชายเสมอ “ความเป็นหญิง” จะถูกทำให้กลายเป็นสิ่งเดียวกับสรีระและเรือนร่างของเพศทางชีววิทยาซึ่งตกอยู่ใต้ฐานคิดแบบสารัตถนิยม ที่สถาปนาความจริงแท้ของผู้หญิงบนเนื้อตัวร่างกาย การสร้างคำอธิบายของผู้หญิงในกรณีข่มขืนจึงตกอยู่ในวาทกรรมเพศภาวะคู่ตรงข้ามและผลิตซ้ำความหมายของ “ผู้หญิง” ที่นุ่มนวลอ่อนหวานและความบริสุทธิ์ของพรหมจารี ส่วนผู้ชายจะถูกตอกย้ำให้เป็นผู้ใช้ความรุนแรงและเหยียดหยามเนื่องจากมีกำลังและแข็งแรงมากกว่า เพศภาวะแบบคู่ตรงข้ามนี้คือเรื่องเล่าหลักที่เกิดขึ้นในการอธิบายถึงการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงทางเพศ

นอกจากนั้น ผู้หญิงจำนวนมากที่มีประสบการณ์ถูกล่วงละเมิดทางเพศมักจะไม่ได้เปิดเผยไม่ต้องการบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะ โดยเฉพาะผู้หญิงที่อยู่ในชนชั้นล่างทางสังคม การล่วงละเมิดจึงเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นและซ่อนเร้นอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ตัวอย่างในชุมชนชาวแอฟริกันในประเทศแอฟริกาใต้ ถ้าผู้ชายที่เป็นเครือญาติมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงในครอบครัวโดยการจ่ายเงินและให้สิ่งตอบแทน การกระทำดังกล่าวจะถือว่าเป็นความรุนแรงทางเพศหรือไม่ประเด็นนี้ทำให้เกิดคำถามว่าเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงถูกควบคุมจากใคร ผู้หญิงมีอำนาจและสิทธิในการปกป้องร่างกายของตัวเองอย่างไร ผู้หญิงสามารถให้ความหมายเกี่ยวกับประสบการณ์ทางเพศของตัวเองที่ต่างไปจากคำว่า “การข่มขืน” “ความรุนแรงทางเพศ” “การเป็นเหยื่อทางเพศ” ได้หรือไม่ และความหมายของคำที่ต่างไปจากนี้จะช่วยทำให้เห็นโลกทัศน์และประสบการณ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างไร (Sanday, 2003) ประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกกระทำทางเพศในลักษณะต่าง ๆ จะถูกเล่าผ่านมุมมองของผู้หญิงอย่างไรที่อาจต่างไปจาก

วาทกรรมทางสังคมที่มักจะสร้างคู่ขัดแย้งระหว่างผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงกับผู้ใช้ความรุนแรง

McChesney and Singleton (2010) กล่าวว่าในการทำความเข้าใจความรุนแรงทางเพศ เราไม่จำเป็นต้องคิดถึงคู่ขัดแย้งระหว่างผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อกับผู้ชายที่เป็นผู้กระทำความรุนแรง แต่ความรุนแรงอาจเกิดขึ้นกับเพศภาวะและเพศวิถีแบบใดก็ได้ เช่นระหว่างเพศเดียวกัน ระหว่างผู้หญิงที่เป็นฝ่ายกระทำกับผู้ชายที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ ดังนั้น การศึกษาความรุนแรงทางเพศจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และพยายามไม่ผลิตซ้ำวาทกรรมที่แยกคู่ตรงข้ามระหว่างผู้หญิงที่อ่อนแอกับผู้ชายที่แข็งแกร่ง นอกจากนี้ ในการศึกษาประสบการณ์ของมนุษย์ เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจขอบเขตและความหมายของสิ่งที่ถูกเรียกว่า “กิจกรรมทางเพศ” และ “การใช้ความรุนแรง” เนื่องจากเงื่อนไขและบริบทของสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นบนมาตรฐานเดียวกัน ในปี 1981 Peggy Reeves Sanday เคยศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับการข่มขืน ได้พบว่าในแต่ละวัฒนธรรมให้ความหมายต่อการข่มขืนที่ต่างกัน ในสถานการณ์ที่เรียกว่าเป็นการกระทำทางเพศมักจะเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงหรือไม่ก็ได้ สิ่งที่เราเรียกว่า “ข่มขืน” อาจหมายถึงการแสดงออกทางเพศในรูปแบบหนึ่งซึ่งผู้ชายอาจกำลังเผชิญกับความเสียหายในการดำเนินชีวิตหรือกำลังประสบปัญหาในการแสวงหาความสุขทางกามารมณ์

การศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเด็นความรุนแรงทางเพศในปัจจุบัน หันมาสนใจบริบทที่ทำให้เกิดการเปิดเผยและปกปิดเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศซึ่งถูกให้ความหมายผ่านสังคม หน่วยงาน และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความรุนแรง บริบทดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างอำนาจและการขึ้นนำขององค์กรที่ครอบงำการสร้างนิยามเรื่อง “ข่มขืน” และ “การล่วงละเมิดทางเพศ” โดยเฉพาะในสถาบันกฎหมาย พฤติกรรมที่เรียกว่า “การข่มขืน” จึงถูกจัดหมวดหมู่ให้เป็นการกระทำความผิดและการใช้ความรุนแรงที่สังคมมุ่งประณามผู้ใช้ความรุนแรงและแสดงความเห็นใจผู้ที่ถูกกระทำ (Baxi, 2014) นักมานุษยวิทยา เช่น Sanday (2007, 2010) ตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์จำเป็นต้องก้าวข้ามวิธีคิดแบบสารัตถนิยม และมองดูกิจกรรมทางเพศภายใต้บริบทวัฒนธรรม หรือเรียกว่า “วัฒนธรรมทางเพศ” เช่นวัฒนธรรมอเมริกัน ผู้ชายที่สงบเสงี่ยมเรียบร้อยไม่แสดงความเข้มแข็งแบบชายชาติรีมักจะถูกล้อเลียนว่าเป็น “ตัวประหลาด” ผู้ชายอเมริกันจึงต้องพิสูจน์ความเป็นชายของตัวเองด้วยการมีความสัมพันธ์กับผู้หญิง วิธีการพิสูจน์ที่พบได้เช่นการรวมกลุ่มกันเพื่อจีบสาว ผู้ชายต้องแสดงออกต่อหน้าเพื่อนว่าเขาสามารถชักจูงผู้หญิงให้มาสนใจในตัวเขา หรือการทดลองคบหาเพื่อนหญิงและทำกิจกรรมทางเพศ ปฏิบัติการเหล่านี้คือวิธีการสร้างตัวตนของผู้ชายที่มีแบบแผนที่หลากหลาย

ตัวอย่างในชนเผ่าซูลู Singleton (2008) วัฒนธรรมทางเพศแสดงออกผ่านวิธีการแต่งตัวของผู้หญิงซึ่งนุ่งกระโปรงสั้นที่เรียกร้องความสนใจจากผู้ชาย เมื่อผู้ชายได้กระทำการบางอย่างที่มีการสัมผัสเรือนร่างของผู้หญิง การกระทำนี้อาจเป็นความปรารถนาของฝ่ายชายใน

ขณะที่ฝ่ายหญิงอาจเป็นเพียงการแสดงตัวตน สิ่งที่เกิดขึ้นคือความไม่ลงรอยและความคลุมเครือของการยินยอมกับการปฏิเสธให้กระทำต่อเรื้อนร่าง ในกฎหมายและกระบวนการไต่สวนของตะวันตกจึงมีการนิยามเรื่องการยินยอมไว้อย่างชัดเจน และมีแนวโน้มที่จะทำให้การยินยอมแสดงออกด้วยวาจา (Sanday, 2007) กระบวนการทางกฎหมายนี้ได้สร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับการข่มขืนด้วยการพิสูจน์ว่าผู้หญิงให้การยินยอมหรือไม่ ซึ่งจะมีตำรวจ ทนายความ ผู้พิพากษา จิตแพทย์ และนักสังคมสงเคราะห์เข้ามาไต่สวนและเรียบเรียงด้วยภาษาทางกฎหมาย ในการไต่สวนและค้นหาหลักฐานเกี่ยวกับการข่มขืน ร่างกายของผู้หญิงจะถูกระทำในฐานะวัตถุทางเพศที่เป็นแหล่งรวมของอาการบาดเจ็บทางร่างกาย ซึ่งแพทย์จะเข้ามาเขียนบันทึกอย่างละเอียด (Du Mont & Parnis, 2001; Winkler, 2002) ประเด็นนี้ Baxi (2014) กล่าวว่าในโลกปัจจุบัน กระแสสังคมที่เรียกร้องให้มีการสอบสวนและตรวจสอบต่อการใช้ความรุนแรงทางเพศอาจเป็นรูปแบบใหม่ของการสร้างการรับรู้ของสาธารณะ ในสังคมที่เคยชินกับการเพิกเฉยต่อความรุนแรงทางเพศซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว อาจกำลังถูกท้าทายจากกระบวนการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศที่พบเห็นมากขึ้นในปัจจุบัน

ผู้เขียน

ดร.นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ

ผู้จัดการฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เอกสารอ้างอิง

- Adelman, M. (2004). Domestic Violence and Difference. *American Ethnologist*, 31(1), 131-141.
- Albin, R.S. (1977). Psychological studies of rape. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 3, 423-35.
- Baxi, P. (2014). Sexual Violence and its Discontents. *Annual Review of Anthropology*, 43, 139-154.
- Boutilier, J. (1984). European women in the Solomon Islands, 1900-1942. In D. O'Brien, & S. Tiffany, (eds.), *Re-Thinking Women's Roles: Perspectives from the Pacific*, (pp. 173-99). Berkeley: University of California Press.
- Brownmiller, S. (1975). *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon & Schuster.
- Brouneus, K. (2008). Truth-Telling as Talking Cure? Insecurity and Retraumatization in the Rwandan Gacaca Courts. *Security Dialogue*, 39(1), 55-76.
- Das, V. (2007). *Life and Words: Violence and the Descent into the Ordinary*. Berkeley: University of California Press.
- Du Mont, J, & Parnis, D. (2001). Constructing bodily evidence through sexual assault evidence kits. *Griffith Law Review*, 10, 63-76.

- Haney, C. (2010). Child Sexual Abuse and the Reproduction of Femininity in the United States. *Voices*, 10(1), 27-30.
- Helliwell, C. (2000). It's only a penis: rape, feminism, and difference. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 25, 789-816.
- Kolsky, E. (2010). The rule of colonial indifference: rape on trial in early colonial India. *Journal of Asian Studies*, 69, 1093-117.
- McChesney, L.S. (2007). The Power of Pottery: Hopi Women Shaping the World. *Women's Studies Quarterly Special Issue on Activisms*, 35(3-4), 230-247.
- McChesney, L.S. & Singleton, J. (2010). Introduction: Assessing Anthropological Perspectives on Sexual Violence and Bodily Health. *Voices*, 10(1), 1, 5-9.
- Sanday, P.R. (1981). The Socio-Cultural Context of Rape: A Cross-Cultural Study. *Journal of Social Issues*, 37(4), 5-27.
- Sanday, P.R. (1990). *Fraternity Gang Rape: Sex, Brotherhood, and Privilege on Campus*. New York: New York University Press.
- Sanday P.R. (1996). *A Woman Scorned: Acquaintance Rape on Trial*. Berkeley: University of California Press.
- Sanday, P. R. (2003). Rape-Free versus Rape-Prone: How Culture Makes a Difference. In Cheryl Brown Travis, (ed.) *Evolution, Gender, and Rape*. (Pp. 337-362). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Sanday, P. R. (2007). *Fraternity Gang Rape: Sex, Brotherhood, and Privilege on Campus*. New York: New York University Press.
- Sanday, P. R. (2010). Afterword: Steps Forward. *Voices*, 10(1), 41-46.
- Shadle, B.L. (2008). Rape in the courts of Gusiiland, Kenya, 1940s-1960s. *African Studies Review*, 51, 27-50.
- Singleton, J. L. (2008). "I Love You": Coercion and Consent in Sexual Relations in Post-apartheid South Africa. Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, Northwestern University.
- Stoler, A. (1991). Carnal knowledge and imperial power: gender, race, and morality in colonial Asia. In M. Leonardo, (Ed.), *Gender at the Crossroads of Knowledge: Feminist Anthropology in the Postmodern Era*, (pp. 55-101). Berkeley: University of California Press.
- Travis, C.B. (2003). *Evolution, Gender, and Rape*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Winkler, C. (2002). *One Night: Realities of Rape*. Oxford: Alta Mira.
- Zraly, M. (2010). Danger Denied: Everyday Life and Everyday Violence among Rwandan Genocide-Rape Survivors. *Voices*, 10(1), 18-23.